
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XVIII (2021), №2
s. 267-272
doi: 10.36121/lrudenko.18.2021.2.267

Ludmila Rudenko
(Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine)
ORCID 0000-0002-0329-0504

Recenzja pracy Jurija Jasinowskiego p.t. «*Śpiew cerkiewny Galicji za czasów austriackich w krytyce, personaliach i źródłach nutowych*»

tłum. z ukraińskiego Oksana Szkurgan

J. Jasinowski, *Śpiew cerkiewny Galicji za czasów austriackich w krytyce, personaliach i źródłach nutowych*, redaktor Maria Kaczmar [=Bazylikańskie studia historyczne, t. V]. Warszawa: Wydawnictwo «BAZYLIADA» 2020: 404 s.

Każdy naród ma swoje cechy kulturowe, które odróżniają go od reszty. Jedną z najważniejszych cech kulturowych narodów słowiańskich, w także ukraińskiego, są zdolności wokalne. Ważnym dziedzictwem kultury duchowej Ukrainy jest śpiew chóralny, który można rozpatrywać na różnych płaszczyznach – zarówno jako grupowy (ludowy), tak i wykonywany przez chóry profesjonalne, i oczywiście jako cerkiewny śpiew chóralny. Od dawna ukraiński cerkiewny śpiew wielogłosowy słynął na całym świecie swoim pięknem, doskonałym brzmieniem, profesjonalizmem i serdecznością, chociaż do pewnego stopnia został zapożyczony ze wspólnot bizantyjskich i zachodnioeuropejskich. I pomimo tego, że każdy region Ukrainy ma swoje osobliwości, czynnikiem jednoczącym jest śpiew cerkiewny, przepiękny nie tylko do Boga, ale także do swojej ojczyzny, ludzi oraz wszystkiego co jest piękne.

Historia ukraińskiej muzyki cerkiewnej budziła zainteresowanie i nadal skupia uwagę krajowych i zagranicznych naukowców. Problematyka ta została omówiona w naukowych pracach takich badaczy, jak: Oleksandra Całaj-Jakymenko, Nina Gerasymowa-Persydska, Jurij Jasinowskyj, Lidia Kornij, Tetjana Gusarczuk, Ołena Szewczuk, Jurij Medwedek, Olha Szumilina, Andrij Kutasiwycz i wielu innych¹. Studia tych i in-

¹ Herasymova-Persydska N. O., *Khorovyj kontsert na Ukraini v XVII–XVIII st.*, Kyiv: Muzychna

nych badaczy pozwalają nam zrozumieć dawną historię ukraińskiego śpiewu cerkiewnego, jego charakterystyczne cechy, wczuć się w niepowtarzalne piękno jego brzmienia, wysoko ocenić warsztat kompozytorski na tym polu twórczości ukraińskich kompozytorów, w szczególności: Mykoły Dyleckiego, Maksyma Berezowskiego, Dmytra Bortniańskiego, Artema Wedela, Stepana Dehtiarowa, Stepana Dawydowa, Mychajła Werbyckiego oraz wielu innych². Religijne dzieła tych i innych kompozytorów zawsze będą fascynować słuchaczy, zaś historyków muzyki inspirować do poszukiwania jeszcze nieznanego, nowego, co ma związek z ukraińską duchowością i muzyką cerkiewną.

Wśród najbardziej aktywnych i oddanych naukowców, którzy całe swoje życie poświęcili badaniom dziejów ukraińskiej muzyki cerkiewnej, jej popularyzacji, rozpowszechnieniu dokumentów archiwalnych i źródeł nutowych związanych z jej historią, jest lwowianin, wiodący muzykolog-mediewista, doktor habilitowany, profesor Jurij Jasinowskyj.

Jego działalność naukowa i społeczna przyczyniła się do odbudowy ważnych dla Ukrainy ośrodków naukowych, które pomagają szerzyć ukraińską myśl muzykologiczną. Dzięki jego wsparciu i mądrym kierowaniu, wznowiono i opublikowano we Lwowie dwadzieścia zeszytów kwartalnika muzykologicznego «Українська музика» [«Muzyka ukraińska»] (2011), dwadzieścia siedem tomów serii wydawniczej «Історія української музики в дослідженнях та джерелах» [«Historia ukraińskiej muzyki w studiach i źródłach»], osiem zeszytów rocznika kijowskiego «Українське музикознавство» [«Ukraińska muzykologia»], dwadzieścia tomów założonych przez Niego periodycznych zbiorów naukowych «Καλοφωνία» i «Musica humana», dwanaście tomów antologii ukraińskiej monodii sakralnej oraz wiele innych. Zbiory te zawierają wiele prac naukowych autorstwa krajowych i zagranicznych badaczy, co pozwala znacznie rozszerzyć wiedzę w różnych aspektach, które odnoszą się do studiowania sztuki, muzyki, twórczości kompozytorów itp.

Wybitne wydarzenia, naukowe i artystyczne instytucje organizowane, wznowione lub utworzone przez Jurija Jasinowskiego stanowią znaczny wkład w rozwój kultury ukraińskiej. Wśród takich instytucji znalazły się trzy Międzynarodowe Kongresy Ukraińców, sześć polsko-ukraińskich konferencji *Musica Humana*, Komisja Muzykologiczna NTSz (1999), Instytut Liturgiki (obecnie Instytut Muzyki Cerkiewnej UKU, 1999), katedra mediewistyki muzycznej i ukrainistyki Lwowskiej Narodowej Akademii Muzycznej imienia M. W. Łysenki (2000)³ Przez ponad pół wieku natchnionych działań oświa-

Ukraina, 1978, 179 s.; Husarchuk T., *Artemii Vedel. Postat myttisia u kontekstii epokh. Monohrafiia*, Kyiv: Muzychna Ukraina, 2019, 768 s.; Kornii L P., *Ukrainska shkilna drama i dukhovna muzyka XVII – pershoi polovyny XVIII st.*, Kyiv 1993, 184 s.; Medvedyk Yu., *Ukrainska dukhovna pisnia XVII – XVIII stolit*, Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 2006, 324 s.; Medvedyk Yu., *Ukrainska dukhovna pisnia XVII – XVIII stolit*, Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 2006, 324 s.; Tsalai-Yakymenko O., *Dukhovni spivy daonoi Ukrainy [Noty]*, Kyiv: Muzychna Ukraina, 2000, 219 s. Kutasevych A. V., *Dukhovno-muzychni tvory Stepana Dehtiareva u kyivskykh rukopysnykh notnykh zibranniakh* [The Sacred Music Works by Stepan Dehtiarev in Kyiv Collections of Music Manuscripts], „Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Tchaikovskoho” [Magazine of the Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Academy of Music]: scientific journal, No. 4 (33), 2016.

² O twórczości tychże kompozytorów patrz: Kudryk B., *Historia śpiewu cerkiewnego na Ukrainie, „Hosanna” 1935, 6, s. 15-19.*

³ Informacje o naukowej i publicznej działalności Jurija Jasinowskiego są częściowo publikowane na stronie internetowej Lwowskiej Akademii Muzycznej im. Mykoły Łysenki. O jego osiągnięciach pisali

towych Jurija Jasinowskiego powstało wiele prac naukowych Jego autorstwa, które dziś stanowią integralną część historii ukraińskiej kultury muzycznej a zarazem spuściznę wielonarodowej Rzeczypospolitej. Wśród nich można wymienić: *Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої XVI–XVIII століть: Каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження* [*Ukraińskie i białoruskie irnologiony nutowe XVI–XVIII wieku: Katalog i studium kodykologiczno-paleograficzne*] (1996), *Візантійська гимнографія і церковна монодія в українській реценції ранньомодерного часу* [*Гимнографія бізантійська і монодія церкiewна в українській реценції в доbie wczesnonowożytnej*] (2011), *Бібліотека Унівської Свято-Успенської Лаври: стародруки, рідкісні видання і рукописи* [*Biblioteka Klasztoru Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Uniowie: starodruki, wydania rzadkie i rękopisy*] (2017), *Ірмоси Київської церкви. Критичне видання за Супрасльським нотолінійним ірмологіоном 1598–1601 років. У 2 кн.* [*Irmosy Cerkwi Kijowskiej. Educja krytyczna nutowego Irnologionu Supraskiego z lat 1598–1601. W 2 książkach*] (2018) oraz wiele innych studiów.

W aktywnej działalności naukowo-edycyjnej Pana Profesora ważne miejsce zajmuje publikacja licznych zbiorów nutowych – zarówno jak starodawnych śpiewów po dokonaniu transkrypcji ich zapisu nutowego do notacji współczesnej, tak i dzieł znanych kompozytorów ukraińskich. Chodzi o następujące wydania nutowe: *Літургія св. Іоана Златоустого з Перемишльського ірмологіона 50-60-х років XVII століття* [*Liturgia św. Jana Chryzostoma z Irnologionu Przemyskiego z lat 50–60. XVII wieku*] (2008), *Літургія на хор мєски а саррєлла* kompozytora M. Werbyckiego (wydana w Przemyślu w 2015 roku), *Ірмоси канонів на Різдво Богородици та Воздвиження* [*Irmosy kanonów na Narodzenie Najświętszej Maryi Panny i Podwyższenie Krzyża Świętego*] (2015) oraz inne. Jest to tylko niewielka część tych prac, które zaferował ukraińskiej kulturze muzycznej i nauce Profesor Jurij Jasinowskyj. Wydawałoby się, że mógł On zacząć pisać wspomnienia na temat swojej pełnej natchnienia pracy... Jednakże Pan Profesor nadal kontynuuje swoją pracę, poddaje głębokim studiom jeszcze niezbadane luki historii ukraińskiej muzyki cerkiewnej, wydaje nowe, niezwykle ciekawe i potrzebne prace naukowe.

Do najnowszych studiów autorstwa Jurija Jasinowskiego, poświęconych omówieniu historii śpiewu cerkiewnego w Galicji, należy praca pt. *Śpiew cerkiewny Galicji za czasów austriackich w krytyce, personaliach i źródłach nutowych* [*Церковний спів Галичини Австрійської доби у критиці, персоналіях і нотних джерелах*], która nie tak dawno, w marcu 2020 roku, ukazała się w języku polskim wydawnictwie «BAZYLIADA» w Warszawie.

Praca o takiej skali i znaczeniu wymaga długiego procesu badań materiałów archiwalnych i źródeł drukowanych, systematycznej analizy i gruntownej wiedzy w dziedzinie historii nie tylko muzyki cerkiewnej, lecz także ogólnie kultury śpiewu chóralnego na Ukrainie. Niewątpliwie ogromna ilość materiału źródłowego wiąże się ze żmudną pracą nad opracowaniem katalogów i indeksów, sporządzeniem komentarzy itd. – pracą, która jest w większości mało zauważalną dla niedoświadczonego oka.

Pracując nad książką, Jurij Jasinowskyj postawił przed sobą dość trudne i odpowiedzialne zadanie – przedstawić dziedzictwo archiwalne i zebrać w jedno całe jak można największą ilość materiałów dotyczących historii kształtowania się i rozwoju cerkiewnego śpiewu chóralnego w Galicji, jako odzwierciedlenie muzycznego i kulturowego procesów ówczesnego życia w zachodnich regionach dzisiejszej Ukrainy.

W związku z tym, w pracy, która bazuje przede wszystkim na dokumentacji archiwalnej, opracowaniach, a także na kolekcjach nutowych poświadczających życie cerkiewno-muzyczne w Galicji, wykorzystano szeroki krąg materiałów, w których utrwalono ogólne problemy rozwoju kultury muzycznej Ukrainy. Pogląd Autora na rozwój śpiewu cerkiewnego i sprawy diaków w Galicji jako zjawiska całościowego, pozwolił określić następujące zasady strukturalizacji materiału, jako: tematyczne, administracyjno-terytorialne i personologiczne. Stosując historyczne podejście do rozpatrzenia bezpośredniego przedmiotu badania, w rozdziale pierwszym książki Autor omawia rozmaite publikacje znanych i mało znanych autorów, którzy posiadali różne poglądy co do rozwoju śpiewu cerkiewnego na obszarze Galicji, analizuje funkcjonowanie szkół muzycznych, przedstawia działalność osób duchownych (w szczególności diaków), regentów i śpiewaków, podaje wiadomości co do repertuaru zespołów chórnych oraz omawia ich profesjonalny kunszt itd.

Rozdział drugi pracy Jurij Jasinowskyj poświęcił omówieniu kolekcji nutowej przechowywanej obecnie w zasobach bibliotecznych i archiwalnych Klasztoru oo. Bazylianów w Warszawie. Omawiany rozdział studiów ma dość szczególne znaczenie dla muzykologów, bibliografów, historyków oraz badaczy innych dyscyplin. Zaprezentowano tu nie tylko historię powstania i przechowywania tych zbiorów, lecz także podano materiał muzyczny wchodzący w skład kolekcji nutowej. Ponadto w drugim rozdziale pracy zamieszczono opisy bibliograficzne rękopisów i druków nutowych, co umożliwi dokładne zapoznanie się ze zbiorami muzycznymi, które stanowią dziś cenną część dziedzictwa duchowego i kulturowego Ukrainy i Polski.

W skład kolekcji nutowej Klasztoru oo. Bazylianów warszawskich wchodzi zbiory zawierające liturgie, książki liturgii pogrzebowych, śpiewy liturgiczne i *Calonocnego czuwania*, które kopiowano i oddzielnie wydawano, irmologiony z XVII–XIX wieku, kołedy, *szczedriwki*, pieśni religijne, śpiewy gregoriańskie Kościoła Rzymskokatolickiego, pieśni religijne Czech, Polski i Niemiec, opracowania pieśni ludowych, edycje muzyki świeckiej i instrumentalnej, książki z historii muzyki cerkiewnej. W zespole tym przechowują się dzieła ukraińskich i zagranicznych kompozytorów, zarówno jak słynnych, tak i mało znanych, spośród których można wymienić takich, jak: Porfiriusz Bazański, Dmytro Bortniański, Mychajło Gajworoński, Baldassare Galuppi, Paweł Worotnikow, Mychajło Werbycki, Josyp Kyszakewycz, Oleksander Koszyc, Borys Kudryk, Mykoła Łysenko, Stanisław Ludkewycz, Kyryło Stecenko, Paweł Czesnokow, Oleksij Szeremetiew, Jarosław Jarosławenko i wielu innych. Ramy chronologiczne zbiorów muzycznych obejmują XVII – koniec XX wieku; w zespole reprezentowana jest działalność wydawców, z terenów nie tylko na terytorium Ukrainy i Polski, ale także w Londynie, Petersburgu, Moskwie oraz innych miastach.

Opracowanie kolekcji nutowej Klasztoru oo. Bazylianów w Warszawie jest ważnym wkładem Jurija Jasinowskiego w rozwój myśli muzykologicznej. Wprowadzone do naukowego obiegu muzykalia oo. Bazylianów warszawskich stanowią niewyczerpaną bazę źródłową nie tylko dla przyszłych pokoleń badaczy muzyki z obszaru dzisiejszej Ukrainy, ale także dla wykonawców, którzy mogą uzupełnić swój repertuar mało znanym materiałem muzycznym.

Jak wykazują świadectwa historyczne, od dawnych czasów przy cerkwiach na Rusi funkcjonowały szkoły realizujące program nauki czytania i pisanie oraz śpiewu cerkiewnego. Przez wiele wieków nauczycielami tych szkół byli diacy, przeważnie wy-

wodzący się z nizin, dlatego właśnie im powierzono misję nauczania ludności. U diaków pobierało naukę wiele słynnych Ukraińców, m.in. Taras Szewczenko. Często diacy tworzyli chóry cerkiewne i byli ich regentami. Właśnie praca edukacyjna diaków galicyjskich, cerkiewnych śpiewaków i regentów została omówiona w rozdziale trzecim recenzowanej książki. Ta część pracy składa się ze wstępu i ułożonych przez Autora biogramów diaków galicyjskich na podstawie materiałów periodyków, w szczególności gazety «Дяківський глас» [«Głos dziakowski»]. Przy opracowaniu biogramów, Autor również korzystał z dokumentacji archiwalnej, marginaliów umieszczonych na arkuszach irmologionów i innych ksiąg cerkiewnych, a także publikacji P. Bażańskiego. Biogramy diaków galicyjskich, cerkiewnych śpiewaków i regentów zawierają krótkie wiadomości o ich działalności oświatowej. Wiele z nich przez długie lata pozostawało nieznanymi, lecz ich praca na rzecz rozwoju kultury cerkiewno-muzycznej, szerzenie jej wśród ludności, wychowanie utalentowanych artystów, dbanie o literaturę nutową - trudne są do przecenienia. W związku z powyższym, informacje zawarte w trzecim rozdziale książki są wielce potrzebne dla prowadzenia dalszych muzykologicznych, historycznych i bibliograficznych badań.

W recenzowanej książce Jasinowskiego wielką wagę mają przypisy zawierające komentarze dostarczające informacji o życiu i działalności mało znanych kompozytorów, regentów, duchownych, działaczy i osób publicznych, które brały aktywny udział w rozwoju życia cerkiewno-muzycznego w Galicji. Informacja podana w przypisach jest bardzo interesująca, często opiera się ona na mało znanych lub w ogóle nieznanymi dokumentach, dlatego jest istotną nie tylko dla zrozumienia specyfiki rozwoju cerkiewno-muzycznej sztuki Galicji, ale w ogóle jest szczególnie ważną w badaniach nad historią muzyki ukraińskiej i powszechnej, w tym międzynarodowymi stosunkami kulturalnymi.

Zachwyca naukowy aparat bibliograficzny monografii, wykorzystana dokumentacja archiwalna, literatura historyczna i muzykologiczna, materiały drukowane w publikacjach periodycznych. W książce umieszczono wykaz skrótów, indeks nazwisk i indeks nazw geograficznych.

Reasumując można stwierdzić, że niewątpliwą zasługą Autora pracy «Śpiew cerkiewny Galicji za czasów austriackich w krytyce, personaliach i źródłach nutowych» jest pogłębienie naszego wyobrażenia na temat roli diaków galicyjskich, śpiewaków, regentów i kompozytorów prowadzących działalność na rzecz kształtowania narodowej kultury muzycznej nie tylko na terenie zaboru austriackiego, ale ogólnie także na innych terenach dzisiejszej Ukrainy. Omawiając ich działalność, Autor uwzględnił zaangażowanie i wkład galicyjskich artystów, zarówno znanych, jak i mało znanych, w niemalże wszystkie sfery życia muzycznego i kulturalnego - twórczość kompozytorską, wykonawstwo, pedagogiczną, oświatową, biblioteczną i wydawniczą działalność itp. Niezależnie od tego, jaką stroną przedmiotu badań omawia Autor książki, na każdym kroku zauważalnym jest Jego głęboki profesjonalizm oparty na fundamentalnej edukacji i szerokiej erudycji, a także szczerza fascynacja przedmiotem badawczym przekazywana czytelnikowi. Dorobek naukowy Jurija Jasinowskiego zasługuje na najwyższą ocenę i szerokie uznanie, nie tylko w dziedzinie muzykologii, ale także ogólnie w badaniach nad kulturą ukraińską i polską.

REFERENCES

- Herasymova-Persydska N. O., *Khorovyi kontsert na Ukraini v XVII–XVIII st.*, Kyiv: Muzychna Ukraina, 1978, 179 s.
- Husarchuk T., *Artemii Vedel. Postat myttsia u konteksti epokh. Monohrafiia*, Kyiv: Muzychna Ukraina, 2019, 768 s.
- Kornii L. P., *Ukrainska shkilna drama i dukhovna muzyka XVII – pershoi polovyny XVIII st.*, Kyiv 1993, 184 s.
- Kudryk B., *Historia śpiewu cerkiewnego na Ukrainie*, „Hosanna” 1935, z. 6, s. 15-19.
- Kutasevych A. V., *Dukhovno-muzychni toory Stepana Dehtiareva u kyivskykh rukopysnykh notnykh zibranniakh* [The Sacred Music Works by Stepan Dehtiarev in Kyiv Collections of Music Manuscripts], „Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Tchaikovskoho” [Magazine of the Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Academy of Music]: scientific journal, No. 4 (33), 2016.
- Medvedyk Yu., *Ukrainska dukhovna pisnia XVII – XVIII stolit*, Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 2006, 324 s.
- Medvedyk Yu., *Ukrainska dukhovna pisnia XVII – XVIII stolit*, Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 2006, 324 s.
- Tsalai-Yakymenko O., *Dukhovni spivy davnoi Ukrainy [Noty]*, Kyiv: Muzychna Ukraina, 2000, 219 s.
- Śpiew cerkiewny Galicji za czasów austriackich w krytyce, personaliach i źródłach nutowych*, red. Maria Kaczmar [=Bazylikańskie studia historyczne, t. V]. Warszawa: Wydawnictwo «BAZYLIADA», 2020, 404 s.
- Yasinovskiy Yu., *Biblioteka Univskoi Sviato-Uspenskoj Lavry: Starodruky, ridkisni vydannia i rukopysy: Kataloh*, Lviv: LPT, 2017, 295 s.
- Yasinovskiy Yu., *Irmosy Kyivskoi Tserkvy: Krytychne vydannia za Supraslskym notoliniinym irmolohionom 1598–1601 rokov, u 2-kh kn.*, red. Kristian Hannik, Lviv: V-vo UKU, 2018, xl + 376, 432 s.
- Yasinovskiy Yu., *Vizantiiska hymnografii i tserkovna monodiia v ukrainskii retseptsii rannomodernoho chasu*, Lviv 2011, 468 s.
- Yasinovskiy Yu. I., *Ukrainski ta biloruski notoliniini Irmoloi 16-18 stolit : Kataloh i kodykolohichno-polehrafichne doslidzhennia*, Lviv: Vydavnytstvo ottshiv Vasyliian «Misioner», 1996, 622 s.

